

Ба шурои диссертациони 6D.КОА-019-и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17)

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Акмалзода Нодирхон Носир дар мавзуи «Азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ: ҷанбаҳои ҷиноятӣ-ҳуқуқӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ пешниҳод шудааст. (Душанбе, 2024. – 34 саҳ).

Мубрамияти таҳқиқоти анҷомдодашудаи Акмалзода Нодирхон Носир дар мавзуи «Азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ: ҷанбаҳои ҷиноятӣ-ҳуқуқӣ» дар илми имрӯзаи ҳуқуқи ҷиноятӣ ва таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунӣ ягон шубҳае надошта, метавонад дар омилҳои зерин хубтар аён гардад:

Чи тавре ки маълум мебошад, азониҳудкунӣ ин ҷиноят ба тасарруфи молу мулкӣ ғайр, ғайриқонунӣ азониҳуд кардани сарватҳои давлатӣ, ҷамъиятӣ ё шахсӣ марбут аст. Натиҷаи он дар ҷомеаҳо боиси зарари молиявӣ мегардад ва эътимоди мардум ба ниҳодҳои давлатӣ ё корхонаҳо коҳиш меёбад. Исрофкорӣ бошад, дар истифодаи ғайримақсаднок ва беҳудаи захираҳои давлатӣ ё шахсӣ инъикос меёбад. Инчунин, метавонад ба харҷи беасоси бучаҳо ва захираҳо оварда расонад, ки оқибати он пастшавии самаранокии қори ҳукумат ё ширкатҳо ва талафи манбаъҳои муҳими иқтисодӣ аст.

Муаллиф қайд менамояд, ки мубориза муқобили ҷиноятҳои азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ воқеан масъалаҳои бисёр мубрам дар ҷомеаҳои муосир мебошад, зеро онҳо метавонад ба таври мустақим ба рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии кишварҳо таъсир расонад, аз ҷумла қайд карда мешавад, ки:

- 1) Азониҳудкунӣ омилҳои зеринро доро мебошад:

- зарари иқтисодӣ: Азониҳудкунӣ аксаран дар шакли фасод руҳ медиҳад, ки дар натиҷа маблағҳои давлатӣ ё шахсӣ ғайриқонунӣ ба дасти шахсони манфиатдор меафтанд. Дар сатҳи давлатӣ, ин ҷиноят метавонад ба коҳиши захираҳои буҷетӣ ва харҷи бесамар оварда расонад.

- фасоди давлативу корпоративӣ: Дар ҳолатҳои азониҳудкунӣ захираҳои давлатӣ ё захираҳои тиҷоратӣ, ин ҷиноят метавонад ба паст шудани сатҳи эътимод ба ҳукумат ё ширкатҳо сабаб гардад. Масалан, вақте мансабдорон маблағҳои давлатиро барои манфиатҳои шахсӣ истифода мебаранд, ҷомае дигар ба низоми давлатдорӣ эътимод намекунад.

- зиёни иҷтимоӣ: Иқтисоди ҷома аз чунин ҷиноятҳо осеб мебинад. Дар шароити камбудии маблағҳо, ки барои рушди инфрасохтор, соҳаҳои иҷтимоӣ ва иқтисод пешбинӣ шудаанд, кишвар аз рушди дуруст маҳрум мешавад.

2) Исрофкорӣ бошад, маънои истифодаи нодуруст ё беҳудаи захираҳоро дорад, ки аксаран ба ташкили бесамарии кор ва талафи захираҳои арзишманд меорад, аз ҷумла аз чунин омилҳо иборат мебошад:

- бесамарии идоракунӣ: Агар манбаъҳои давлатӣ, масалан, маблағҳо, нерӯи инсонӣ ё заминҳо, нодуруст истифода шаванд, ин ба кам шудани самаранокии фаъолияти ҳукумат ё ширкатҳо меорад. Масалан, истифодаи зиёди маблағҳо барои лоиҳаҳои, ки ба иқтисодиёт фоида намеоранд, воситаҳои давлатиро беҳуда харҷ мекунад.

- таъсири манфӣ ба иқтисод: Исрофкорӣ метавонад боиси коҳиши имкониятҳои сармоягузорӣ гардад. Агар захираҳо нодуруст истифода шаванд, маблағҳо барои лоиҳаҳои муҳим, ки метавонанд ҷойҳои нави корӣ фароҳам оранд ё сатҳи зиндагии мардумро баланд бардоранд, намерасанд.

- зиён ба муҳити зист: Исрофкорӣ на танҳо дар иқтисод, балки дар захираҳои табиӣ низ муҳим аст. Истифодаи нодурусти захираҳои табиӣ, масалан, об, энергетика ва манбаъҳои табиӣ, метавонад оқибатҳои экологӣ ва иҷтимоии ҷиддӣ ба бор орад.

3) Зиддияти иҷтимоӣ ва коҳиши эътимод ба низом:

Ҳар ду ин ҷинойт ба адолати иҷтимоӣ ва эътимод ба давлат таъсири манфӣ мерасонанд. Вақте ки мардум мебинанд, ки мансабдорон ё шахсони алоҳида моликияти умумро азониҳуд мекунанд ё захираҳои онро беҳуда сарф мекунанд, онҳо нисбат ба низом бефарқ ё нобовар мешаванд. Ин метавонад ба афзоиши норозигӣ дар ҷомеа ва зиёдшавии бефаъолияти иқтисодӣ оварда расонад.

4) Масъалаҳои ҳуқуқӣ ва сиёсӣ:

Дар аксар кишварҳо ҷинойтҳои азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ дар қонунҳо ба таври қатъӣ танзим мешаванд ва барои онҳое, ки бо чунин ҷинойтҳо машғул мешаванд, ҷазои сахт таъин мегардад. Аммо татбиқи ин қонунҳо ва сиёсати зидди фасод метавонад нокифоя бошад, агар дар дохили низом мансабдорон худ даст ба чунин ҷинойтҳо зананд. Ҳатто дар давраи шуравӣ, барои содир кардани чунин ҷинойтҳо ҷазои қатл пешбинӣ шуда буд.

Дар маҷмӯъ, зарурати боз ҳам тақвият бахшидан ба мубориза бо ин ҷинойтҳоро муаллиф, инчунин дар он мебинад, ки онҳо ба рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар таъсири манфӣ мерасонанд, боиси камбизоатӣ, коҳиши эътимод ва беадолатӣ дар ҷомеа мешаванд.

Ҳамин тавр, мубрамияти таҳқиқоти пешниҳодгардида ва мубориза бо ин ҷинойтҳо, инчунин дар он аён мегардад, ки ҷинойтҳои азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ на танҳо ба иқтисодиёт ва рушди устувори ҷомеаҳо зиён мерасонанд, балки метавонанд ба таназзули ахлоқӣ, сиёсӣ ва иҷтимоии кишварҳо низ оварда расонанд. Пешгирӣ ва мубориза бо ин ҷинойтҳо дар аксарияти кишварҳо яке аз вазифаҳои асосии ҳукумат ва сохторҳои зиддифасодӣ махсуб мегардад.

Яке аз наwgониҳои таҳқиқоти анҷом додашуда дар он аён мегардад, ки муаллиф паҳлуҳои гуногуни ҷинойтҳои азониҳудкунӣ ё исрофкориро таҳқиқ намудааст, ки то имрӯз дар ин мавзу таҳқиқотҳои бунёдӣ вобаста ба масъалаи ҷавобгарии ҷинойтӣ барои азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ, бандубасти ин ҷинойтҳо, тафовути ин ҷинойтҳо аз ҷинойтҳои ба он монанд ва роҳҳои такмили қонунгузориҳои ҷинойтӣ дар мамлакат ҷой надоранд.

Муаллиф дар таҳқиқоти гузаронидааш таҳлили амиқи мафҳуми моҳияти азониҳудкунӣ ё исрофкориро таҳлил намуда, мазмуну муҳтавои аломатҳои тарафи объективӣ ва субъективии ҷинойти таҳқиқшавандаро муайян карда, ҷиҳати такмили муқаррароти қонуни ҷинойтӣ, тавассути ворид намудани тағйирот ба аломатҳои бандубастшавандаи ҷинойти мазкур тақлифҳои асоснок пешниҳод намудааст. Вобаста ба ин, дар пешниҳодҳои илман асосёфта аз ҷониби муаллиф доир ба таҳлили аломатҳои таркиби ҷинойти азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ, баҳусус доир ба аломати молу мулки ғайр, ки ба гунаҳгор бовар карда супорида шудааст ё дар ихтиёри ӯ мебошад, шаклҳои мустақили тасарруф ба ҳисоб рафтани азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ, вобаста ба аломатҳои вазнинкунандаи ин ҷинойтҳо, ба монанди такроран, аз ҷониби гурӯҳи шахсон бо маслиҳати пешакӣ, бо истифодаи ваколатҳои мансабдорӣ ифода меёбад.

Дараҷаи асоснокии муқаррароти илмӣ, хулоса ва пешниҳоди, ки дар таҳқиқот ифода ёфтаанд, боварибахш мебошанд. Таҳқиқоти анҷомдодашудаи Акмалзода Нодирхон Носир бо низом таҳия гардида, дар он таҳлили аломатҳои таркиби ҷинойти азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ ҳамчун низоми томи мураккаб, инкишофёбанда ва худтанзимшаванда мавриди таҳлил қарор дода шудааст. Сохтори таҳқиқот муқаддима, ду боб, ҳафт зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт (маъхазҳо), феҳристи интишороти илмӣ довталаби дараҷаи илмӣ ва замима иборат буда, ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот мувофиқ аст ва ҳамаи масъалаҳои аз ҷониби муаллиф пешниҳодшуда ҳаллу фасли худро ёфтаанд. Асоснокии пешниҳоди дар таҳқиқот дарҷгардида, инчунин бо таҳлили эродии сарчашмаҳои истифодашуда оид ба ҷинойтҳои азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ тасдиқи худро ёфтааст. Рӯйхати адабиёт аз сарчашмаҳои зиёде иборат мебошанд, ки онҳо барои омӯзиши муфассали ҳолати қор дар мавзӯи таҳқиқшаванда имконият додаанд. Асосҳои методологии рисолаҳо усулҳои умумии илмӣ ва хусусии дарки илмӣ ташкил додаанд. Дар қор усулҳои умумии фалсафӣ ба монанди диалектикӣ, низомнок, таркибӣ ва функционалӣ истифода

шудаанд. Ҳангоми навиштани рисолаи илмӣ усулҳои махсуси шаклӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ низ истифода шудаанд.

Дар рафти таҳқиқот методҳои махсуси илмӣ вобаста ба омӯзиши таҷрибаи таърихии батанзимдарории азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ; расмӣ-мантиқӣ, ки дар таҳлили ҷузъии аломатҳои дар қонун нишондодашудаи таркиби азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ ифода гардидаанд; муқоисавию ҳуқуқӣ, ки дар таҳлили қонунгузории баъзе аз давлатҳои хориҷӣ дар масъалаи батанзимдарории азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ ва ҷавобгарӣ барои содиршавии он истифода шудаанд; методи ҳуҷҷатнигорӣ-интиҳоб кардан ва омӯзиши парвандаҳои ҷиноятӣ оид ба бандубасти азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ; методи омӯрӣ, ки аз ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумотҳои омӯрӣ дар бораи содиршавии ҷинояти мазкур иборат мебошад, истифода шудаанд. Усулҳои ишорашуда дар якҷоягӣ имконият фароҳам оварданд, то мавзӯи таҳқиқшаванда ҳамачониба, пурра ва объективона омӯхта шуда, вазифаҳои гузошташуда ҳалли ҳудро пайдо намоянд. Ҳамаи ин усулҳо ба муаллиф имконият додаанд, ки як қатор пешниҳод, хулоса ва тавсияҳои муҳимму асосноки илмиро пешниҳод намояд.

Саҳеҳнокӣ, навгонии илмӣ, хулоса ва пешниҳод, ки дар таҳқиқот ифода ёфтаанд, ягон шубҳаро ба вучуд намеоранд. Пешниҳод ва нуктаҳои илмии таҳқиқот ба таҳқиқи назариявӣ объективӣ таъяс намуда, натиҷагирӣро асосноку боъътимод буда, ба мулоҳиза ва хулосабарорӣҳои муаллиф асос ёфтаанд. Навгонии илмии таҳқиқоти гузаронидашуда дар он аст, ки он аввалин рисолаи маҷмӯии илмӣ оид ба таҳқиқоти таркиби ҷиноятҳои азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, муаллиф бо дарназардошти анъанаҳои таърихӣ, тағйирёбии унсурҳои моддиву маънавии арзишҳои миллӣ ва фарҳанги ҳуқуқӣ падидаи мазкурро дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон ба риштаи таҳлил кашидааст.

Ъътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти гузаронидашуда ба таҳлили воқеъбинона ва ҳаматарафаи таҳқиқоти ҷойдоштаи назариявӣ ва методологии паҳлуҳои гуногуни мавзӯи таҳқиқот, мурабтабсозӣ ва таҳлили натиҷаҳои дар илм пазируфташуда, мафҳумҳо, ақидаҳо ва

тавсияҳои назариявӣ амалии муаллиф, нуктаҳои илмӣ таҳқиқот ва наwgонии онҳо дар муқоиса бо натиҷаҳои дар илм ҷойдошта, таҳқиқи ҳолати кунунӣ ва роҳҳои тақмили танзими ҳуқуқии ҷиноятҳои азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонуният ва самтҳои рушди мубориза бо ин ҷиноятҳо, чамъу таҳлили иттилоотӣ-амалӣ оид ба сатҳи воқеии ҷинояткорӣ дар ин самт, асос ёфтааст.

Дар банди 5 пешниҳодҳое, ки хусусияти назариявӣ доранд, муаллиф қайд менамояд, ки “Аз ҷиҳати ҳуқуқӣ ба расмӣ даровардани ваколатҳои шахсе, ки ба ӯ молу мулк бовар карда супорида мешавад, барои субъекти азониҳудкунӣ ё исрофкорӣ эътироф намудан аломати ҳатмӣ ҳисоб намешавад.” Мумкин ин хулосабарории муаллиф дуруст бошад, аммо ба андешаи мо он як дараҷа баҳснок аст. Чунки то ваколатҳои (дар ин ҷо суҳан дар бораи чигуна ба даст овардани молу мулки ғайр меравад) шахсе, ки ба ӯ молу мулк бовар карда супорида мешавад, муайян карда нашавад, бандубасти кирдори шахс ҳамчун субъекти ҷиноятҳои азониҳудкунӣ ва ё исрофкорӣ имконнопазир мегардад. Мумкин дар ин ҷо суҳан дар бораи “аломати ҳатмӣ” наравад ҳам, аммо муайянкунии чунин ҳолат хангоми ҳуқуқатбиқкунӣ ва гунаҳгор донишани шахс, ҳатмӣ мебошад.

Умуман, таҳқиқоти гузаронидашудаи Акмалзода Нодирхон Носир ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, кори илмӣ-тахассусие мебошад, ки барои рушди ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология, инчунин дигар соҳаҳои ҳуқуқ аҳаммият дошта, дар он роҳи ҳал ва коркарди нави илман асоснокшудаи назариявӣ дарҷ шудааст, ки ҷанбаҳои нави мубориза бо ҷиноятҳои тассаруфи молу мулки давлатӣ ва ҷамъиятӣ дар кишвар мубрам мебошад.

Таҳқиқоти зикргардида аз ҷониби муаллиф мустақилона анҷом дода шуда, дорои ягонагии дохилӣ мебошад. Натиҷа ва нуктаҳои илмӣ диссертатсия барои илми ҳуқуқшиносӣ наwgонӣ буда, саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро дар илм нишон медиҳанд.

Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия дар мақолаҳои муаллиф, ки дар

нашрияҳои илмӣ тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар маҷаллаҳои илмӣ ба таъб расидаанд, мазмун ва моҳияти таҳқиқотро ба пуррагӣ инъикос менамоянд.

Дар маҷмӯъ, бояд қайд намуд, ки таҳқиқоти анҷомдашудаи Акмалзода Нодирхон Носир дар мавзӯи “Азониҳудкунӣ ва исрофкорӣ: ҷанбаҳои ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ”, таҳқиқоти илмӣ мустақилона анҷомёфта буда, дар он натиҷаҳои нави илман асоснок ба даст омадаанд ва масъалаҳои амиқи илмиро ҳал менамояд. Муаллифи он Акмалзода Нодирхон Носир бошад, барои гирифтани унвони илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ сазовор мебошад.

Мудири шуъбаи масоили назариявии давлат ва ҳуқуқи муосири Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор

Бобочонзода И.Ҳ.

Имзои Бобочонзода И.Ҳ.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳои Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

Абдурахмонзода Б.А.

**Ҷумҳурии Тоҷикистон,
734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33
Телефон: (+992) 93 - 510-77-11
Email: bobojonov_i@mail.ru**

04.11.2024